

Bouwstenen voor progressieve totaalpolitiek

David Djaïz, *Slow democracy*, Uitgeverij Pluim, 2020, 276 p.

Om de balans tussen het kapitalisme en de democratie terug te vinden, hebben we geen andere keuze dan de natiestaat in ere te herstellen, aldus de jonge Franse politicoloog David Djaïz. Het klinkt als *take back control*, de Brexit-slogan, maar in *Slow Democracy* krijgt dat credo wel een progressieve invulling.

Het is een overtuigend pleidooi voor een natiestaat die het pad effent voor meer sociale en ecologische rechtvaardigheid en voor een re-democratisering. Djaïz (°1990) levert daarmee belangrijke bouwstenen voor progressieve totaalpolitiek: qua inhoud groen, sociaal, inclusief én democratisch. Institutioneel is hij uitdrukkelijk pro Europa, met een sterke, zelfs onmisbare rol voor lokale gemeenschappen, maar dus ook nadrukkelijk pro natiestaat.

We hebben volgens Djaïz immers sterke natiestaten nodig als ‘sluizen van de globalisering’, ‘als bemiddelaar’ om globalisering en democratie met elkaar te verzoenen. De natiestaat is niet achterhaald, maar net modern en vooral noodzakelijk. Met deze stelling jaagt de Franse auteur ongetwijfeld nogal wat progressieven en ecologen op de kast. *Think globally, act locally* is immers veelal het devies van progressieve denkers en politici.

Djaïz is behoorlijk kritisch voor zijn progressieve vrienden: ‘Ze hebben gewoonweg niet de tijd genomen om voldoende over politieke vormen na te denken’. Maar de kritiek van een medestander als Djaïz, populist noch euroscepticus, moeten we vooral als een aanmoediging beschouwen. Het is een uitnodiging om

niet te blijven steken in de kritiek op de neoliberaale hypermondialisering, maar ook te handelen naar die kritiek. De oproep om de natiestaat te heroveren van nationaal-populisten is niet alleen verrassend, maar ook gerechtvaardigd.

Want de natiestaat is vooralsnog onmisbaar om de globalisering in goede banen te leiden. Rekenen op Europees federalisme is (helaas) naïef, al zeker op de korte termijn. Het Europese beleidsniveau doet vaak wat het kan, maar het is niet goed genoeg. Het beschikt over onvoldoende financiële middelen. Een grote overdracht van soevereiniteit van de natiestaten aan Brussel stuit op verzet uit alle windrichtingen, en dat gaat niet plots veranderen.

Dat de nieuwe Amerikaanse president Joe Biden pleit voor een wereldwijde minimumbelasting voor multinationals is hoopgevend, maar een mondiaal systeem van herverdeling is vooralsnog utopisch. Voor een sterke verzorgingsstaat zullen we dus nog enige tijd moeten (verder) bouwen op wat we (nog) hebben, namelijk nationale systemen van sociale zekerheid.

Djaïz wijt de opkomst van een nationaal-populistische internationale aan de wilde globalisering. De steun voor de Brexit was het grootst in de gebieden met veel *left behinds*. Amerikaanse Staten die het meest lijden onder de negatieve gevolgen van de vrijhandel met China stemden in veel hogere mate voor nationaal-populisten: de Tea Party in 2008 en Trump in 2016. De nationaal-populisten bekommen zich amper om de sociaaleconomische gevolgen van de globalisering, maar weten de ontreddering wel gretig uit te buiten.

Inzoomend op de verzorgingsstaat wijst Djaïz op een afkalving van de middenklasse en de groeiende inkomensongelijkheid. Het draagvlak voor de verzorgingsstaat

wordt kleiner, aldus de auteur, door een groeiende kloof tussen 'nomaden' en 'sedentairen'. Dit conflict is minder opvallend dan de klassieke strijd tussen arbeid en kapitaal, maar ook erg schadelijk voor de sociale cohesie. Nomaden zijn veelal hoogopgeleide werknemers die moeten concurreren met gelijkaardige profielen in het buitenland. Sedentairen zijn mensen die lokale goederen en diensten verzorgen of mensen die noodgedwongen op een uitkering terugvallen.

Desolidariteit tussen die twee groepen staat steeds meer onder druk. Loonsverhoging voor sedentairen? Slecht nieuws voor de nomaden want loonmatiging lijkt cruciaal voor de concurrentiekracht. Bijkomende middelen voor de strijd tegen armoede? Extra vrees bij de nomaden dat hun bedrijf het hazenpad kiest. Risico's zoals ziekte en werkloosheid zijn bovendien meer voorspelbaar geworden. De 'sluier van onwetendheid' is er niet meer, of is minstens een stuk transparanter geworden. Resultaat van dit alles: minder draagvlak voor de verzorgingsstaat.

De verzorgingsstaat is zo de inzet geworden van een steeds meer gepolariseerd debat, eerder dan dat het mensen verenigt en verbindt. Een bijkomende bron van spanning is dat de nomaden vaak kosmopolieten zijn. Ze wijzen een sterke nationale identiteit af, die bij sedentairen net opgang maakt omdat ze zich vervreemd en ontworteld voelen. Voor dat 'afschied van de natiestaat door de elite' is Djaïz kritisch: naïef kosmopolitisme is als belastingontwijking, het ondermijnt de nationale solidariteit.

Die vergelijking is wat overtrokken, maar dat maakt de waarschuwing niet minder relevant. Wanneer er geen *wij* meer is, overheerst de ikkigheid en verdwijnt de bereidheid om anderen te helpen. De

verzorgingsstaat moet daarom een wezenlijk onderdeel blijven van de nationale democratie. Anders wordt het 'een kille bureaucratie, een pinautomaat van uitkeringen, maar over zoiets blijft niemand lang enthousiast.'

Hier verbindt Djaïz het rationele, linkse, sociaaleconomische denkwerk van zijn landgenoten Thomas Piketty en Gabriel Zucman met inzichten die sterk aanleunen bij de liberale politieke filosoof Martha Nussbaum, auteur van *Politieke emoties*. Zij heeft het over 'teaching patriotism' om mensen in staat te stellen democratisch en kritisch te denken. Politieke leiders horen gestalte te geven aan de gevoelens die burgers koesteren voor hun land. Waarom? Omdat mensen ook in hun hart beroerd moeten worden om voorbij hun eigen belang te kijken.

Djaïz heeft ook bijzondere aandacht voor democratische vernieuwing. Vrije verkiezingen organiseren is onvoldoende. De permanente crisis sinds 2008 rechtvaardigt volgens Djaïz zelfs herstichtingsmomenten van onze nationale democratieën. Eens in de zoveel tijd hebben burgers de nood om de grondslagen van de eigen democratie opnieuw tegen het licht te houden. Voorbeelden die worden geciteerd zijn het forum met gelote burgers over de Grondwet in IJsland na de financiële crisis of *Le Grand Débat National* in Frankrijk na de opkomst van de gele hesjes.

In Nederland vormt de toeslagenaffaire een aanleiding voor een geanimeerd debat over een nieuwe politieke cultuur met meer openheid en meer tegenmacht. In eigen land zijn er de eerste experimenten met deliberatieve democratie in Brussel, Mechelen en de Duitstalige Gemeenschap. Het voornemen van de Vivaldi-regering om burgers te betrekken bij de modernisering van de Grondwet en de opmaak

van een nieuwe staatsstructuur is ook een belangrijke stap. Het zou deel moeten uitmaken van een nationale dialoog in de aanloop naar onze *bicentenaire*, de tweehonderdste verjaardag van België in 2030. Een democratie is nooit af, en hopelijk altijd in beweging. Maar voor ons land zou een groter, langdurig democratisch dialoogmoment heel wat kunnen betekenen.

En klimaat? Ook die uitdaging eist een hoofdrol op in het werk van Djaïz. Hij ziet in de strijd tegen klimaatopwarming zelfs een oplossing voor de bestaansonzekerheid van sedentairen, die nu op zoek zijn naar hun plek, vaak bevreesd om uit de boot te vallen. De klimaatcrisis vraagt immers om beter zorg te dragen voor het lokale grondgebied. Lokaal voedsel produceren, decentraal energie opwekken, zorgen voor de natuur: het zijn nieuwe tewerkstellingskansen voor sedentaire werknemers.

Een ambitieus klimaatbeleid helpt dus om de kloof tussen nomaden en sedentairen te dichten, net als het bijdraagt om de kloof te verkleinen tussen (wereld)steden en landelijke gebieden. Het wordt een vorm van arbeidsdeling: het maakt hen allebei weer nuttig en belangrijk. De transitie is een kans om het hele land en al haar inwoners weer bij het economisch systeem te betrekken. De collectieve inspanning voor de klimaatuitdaging kan zo leiden tot meer sociale cohesie.

De democratische natiestaat is er om 'de slagkracht van de op globalisering gerichte nomadenactiviteiten te waarborgen' en voor 'een waarachtige circulaire economie, die opnieuw waarde geeft aan een groot aantal sedentaire beroepen'. Het is de zoektocht naar een nieuw evenwicht tussen competitie en samenwerking, tussen snelheid en 'oases van vertraging buiten het domein van de wereldhandel'.

Het *wij* kan volgens de auteur gefundeerd worden op drie te onderscheiden dimensies: de plek waar we wonen en ons verbonden mee voelen (de lokale gemeenschap), de uit onze nationale geschiedenis overgeleverde waarden die ons tot nu verenigen (de democratische natiestaat) en de kernprincipes die de Europese natiestaten samenbrengen in een gemeenschappelijk project (Europa). Toegepast op de verzorgingsstaat heeft elke natiestaat zijn eigen stelsel, maar wel telkens gebaseerd op een ideaal van sociale rechtvaardigheid.

Djaïz predikt complementariteit tussen mensen, tussen gebieden en tussen instituties. Hardnekkige tegenstellingen weet hij om te zetten in een geloofwaardige strategie van samenwerking. Andere denkers worden gretig aangehaald, maar Djaïz smeedt het tot een eigenzinnig, maar wel ook een coherent geheel. Hij schrijft over de verzorgingsstaat, democratische vernieuwing én de strijd tegen klimaatopwarming, en over hoe zowel de problemen als de oplossingen samenhangen. Voor al zijn grote idealen stippelt hij een pragmatische route uit: met en via de natiestaat.

Djaïz zijn pleidooi voor de natiestaat is een tikkeltje tegendraads. Net daarom is *Slow Democracy* één van de meest lezenswaardige boeken van de laatste jaren. Als groenen en progressieven moeten we durven erkennen: de mantra *think globally, act locally* schiet tekort. Daar moet bij: *organize nationally*. Djaïz zijn totaalverhaal is daarom een must-read. Dat is het zeker voor alle pleitbezorgers van inclusieve groene en progressieve politiek, omdat hij mensen en thema's met elkaar weet te verbinden.

Kristof Calvo